

REDDEND ZWEMMEN

ROB VAN ESSEN

Reddend zwemmen

ROMAN

*met een speciaal
ter gelegenheid van deze herdruk geschreven
nawoord van de auteur*

2021

THOMAS RAP
AMSTERDAM

Copyright © 1996, 2021 Rob van Essen

Eerste druk 1996

Tweede, herziene druk 2021

Omslagontwerp Riesenkind

Foto auteur Henri Verhoef

Vormgeving binnenwerk Peter Verwey, Heemstede

Druk- en bindwerk Wilco, Amersfoort

ISBN 978 94 004 0807 4

NUR 301

thomasrap.nl

Bij de productie van dit boek is gebruikgemaakt van papier dat het keurmerk van de Forest Stewardship Council (FSC®) mag dragen. Bij dit papier is het zeker dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid.

voor Adriaan Jaeggi (1963-2008)

I

OP DEZE MIDDAG was ik bereid God op mijn blote knieën te danken voor de koffiekamer van het Muiderpoortstation, maar daarvoor zou ik eerst mijn broek uit moeten trekken en bovendien: er is geen God.

Door de ramen aan weerszijden van de ruimte viel het voor novemberdagen gebruikelijke grijze waterverflicht naar binnen. Te midden van de andere klanten, waarvan meer dan de helft de indruk wekte al lang niet meer van plan te zijn welke trein dan ook te halen, dronk ik voorzichtig mijn hete koffie en keek naar de in rode lichtpuntjes gezette teksten die langsdraaiden in de lichtkrant naast de klok. Ik kende de volgorde al bijna uit mijn hoofd. Zo kwam nu bijvoorbeeld WIJ VRAGEN BEGRIP VOOR ONS NIEUWE KASSA-AFLEESSYSTEEM weer langs. De vooruitgang viel niet tegen te houden, maar hier boden ze er tenminste nog hun excuses voor aan.

Hoe langer ik naar de lichtkrant keek, hoe meer ik begon te vermoeden dat het de beste was die ik ooit had gezien. Niet alleen deden alle lampjes het, maar bovendien was hij foutloos geprogrammeerd, en dat gaat niet vanzelf.

Ooit werkte ik in een jeugdherberg waar boven de receptie een lichtkrant hing die in vijf talen de waarschuwing doorgaf dat er in het gebouw geen drugs mochten worden gebruikt. Elke avond weer probeerden de toeristen die op het bankje tegenover de balie hun joints zaten op te roken tevergeefs de door spelfouten en vergeten spaties geteisterde boodschap te ontcijferen. Zo nu en dan liep er een toerist naar de balie om te

vragen wat die lichtkrant nou eigenlijk duidelijk probeerde te maken. Dan moest je zonder op te kijken door je tanden heen sissen: ‘Ben je helemaal naar Amsterdam gekomen om de hele avond in een jeugdherbergreceptie rond te hangen’, waarna de gast nog eens goed naar boven keek en zei dat er volgens hem heel iets anders stond. Maar ik had geen receptiediensten, ik was daar barkeeper en in de bar hadden we geen lichtkrant.

Ik begon een sigaret te draaien en probeerde elke gedachte aan mijn vorige, en met een beetje geluk laatste, carrière uit mijn hoofd te zetten. Ik moest me op deze koffiekamer blijven concentreren. En op de lichtkrant, die niet alleen perfect werkte, maar ook niemand een goede reis wenste.

Hoe zou een lichtkrant ook moeten weten waar wij naartoe gingen. Aan de andere kant, wat hij de uit diverse verloren generaties samengestelde klantenkring wel toewenste was bijna te dramatisch voor deze kleine ruimte, want hij wenste ons EEN ZONOVERGOTEN DAG, waarbij het woord ZONOVERGOTEN plotseling stil bleef staan en drie keer aan en uit knipperde voordat het verdergleed. Telkens als je blik af dreigde te dwalen naar de grijze lucht achter de ramen werd je weer tot de orde geroepen door het plotselinge stilstaan en knippen van ZONOVERGOTEN, ZONOVERGOTEN, ZONOVERGOTEN.

Negen jaar geleden zat ik op een namiddag in een bestelbusje met wat collega-uitzendkrachten. Na een dag hard werken reden we Amsterdam weer binnen. De lantarens waren aan, de etalages verlicht en in de Van Woustraat passeerden we een fietsende jongen die een meisje achterop had. Hij stuurde met één hand en zijn vrije arm had hij om zijn vriendin geslagen. Plotseling begonnen mijn collega's als één man op het zijraam van het busje te slaan en riepen in koor: ‘Hou haar vast! Hou haar vast! Hou haar vast!’ Het klonk uiterst dringend, alsof ze er alle belang bij hadden dat hij zijn arm om zijn vriendin geslagen zou houden, alsof het lot van de wereld ervan afhing, voor nu

en tot ver in de toekomst. Het was al net zo hulpeloos als het drie keer herhaalde ZONOVERGOTEN.

De jongen schrok trouwens behoorlijk van het ongevraagde advies, maar hij bleef overeind. Misschien hing het lot van de wereld er toen wel inderdaad van af of hij haar al dan niet los zou laten; in dat geval zou je bijna nog gaan denken dat hij haar heeft laten gaan. Maar daar kom je nooit meer achter natuurlijk, al ga je vanaf nu elke dag tijdens de avondspits in de Van Woustraat posten. Ik bedoel, het is negen jaar geleden.

Waarom herinnerde ik me dit eigenlijk nog, terwijl ik zoveel andere dingen was vergeten.

Ik probeerde even een voorbeeld te verzinnen van iets dat ik vergeten was, maar er schoot me niets te binnen.

Het zou natuurlijk wel wat organisatietalent vergen, maar je zou op bepaalde momenten naar buiten moeten kunnen kijken om daar een klein vliegtuigje te ontdekken waarvan je de piloot persoonlijk kent en dat in grote witte rookletters KOM OP NIET ZO SOMBER in de stralend blauwe lucht schrijft.

Vooraf die stralend blauwe lucht zou moeilijk te regelen zijn, hoe hartstochtelijk het me ook door de lichtkrant werd toegewenst. Ik haalde mijn blik weg bij de langsglijdende rode letters en keek naar buiten. Door de vitrage zag ik de vage schimmen van de mensen op het perron. Straks zat ik ermee in de trein, om dan waarschijnlijk te ontdekken dat het nog steeds vage schimmen waren, ook al zat je er vlak naast. Dit was een mooie koffiekamer, maar ze hadden er bordjes neer moeten hangen met NIET UIT HET RAAM KIJKEN.

Die bordjes zou je op meer plaatsen op kunnen hangen, daar was vast wel een markt voor. Misschien moest ik maar eens een eenvoudig ontwerp gaan maken. Goedemiddag, ik zag dat u zoveel ramen heeft. En dan het attachékoffertje opendoen en de verschillende modellen laten zien. Over kwantumkorting valt te

praten, alle bordjes gegarandeerd op geheel ambachtelijke wijze met de hand vervaardigd. De carrières lagen voor het oprapen. Zij staan aan de deur en zij kloppen. Gelukkig was ik niet thuis, ik zat in de koffiekamer van het Muiderpoortstation.

Op de klok die naast de lichtkrant hing zag ik dat de trein er zo aankwam. Ik kon natuurlijk een halfuur langer blijven zitten en de volgende trein nemen, maar dan zou waarschijnlijk al snel blijken dat de rustgevende invloed die van deze koffiekamer uitging alleen maar werkte als je ook inderdaad de trein nam waar je op zat te wachten. Als ik die trein liet gaan zou ik me af gaan vragen waarom ik de volgende zou nemen, wat had die tweede trein dat de eerste niet had, waarom zou ik niet nog een kopje koffie nemen, en met klamme oksels en trillende handen zou ik trein na trein laten passeren en aan het eind van de middag konden ze me in een dwangbuis de koffiekamer uitdragen.

En ook zou ik hier nooit koffie kunnen drinken als ik niet met een trein mee moest, dat hoefde ik al helemaal niet te proberen. Het was dus maar het beste te hopen dat ook deze koffiekamer binnenkort het slachtoffer zou worden van de vernieuwingsdrift van de Spoorwegen. Waren ze trouwens niet van plan het hele station af te breken? In dat geval: het gaat hier om het oude Muiderpoortstation, dat tegen het eind van de jaren dertig vlak na het splitsen van de uit het Centraal Station komende spoorlijn in een uitlopende V-vorm is neergelegd, een poot in de richting Amersfoort, de andere in de richting Utrecht, met in het midden van de V de toezichtstoren met het glazen lokaal, waarin ik nog nooit iemand heb zien rondlopen. Het uitzicht dat je daarboven over Amsterdam-Oost moet hebben is waarschijnlijk ook alleen geschikt voor evenwichtige karakters met een beperkt inlevingsvermogen.

Op weg naar het perron zette ik mijn lege kopje op de bar, om nog voor ik de deur uit was te gaan twijfelen of ik dat nou wel had moeten doen. Had ik het nou echt nodig gehad om

iemand 'dankjewel' te horen zeggen? Moest ik mezelf nu weer voor gaan houden dat ik zelf ook achter een bar had gestaan zodat ik wist hoe het was en dat juist dit soort kleine gebaren van de clientèle een groot verschil maakte? Ik kon het de anderen vertellen (want de anderen zijn er altijd) maar zelf wist ik wel beter. Laat uw rotzooi gerust op de tafeltjes staan, voor de barkeeper is er niets rustgevender dan zo nu en dan de zaal in te lopen om de lege kopjes en glazen te verzamelen. Maar ik kon nu moeilijk mijn kopje weer terug op tafel gaan zetten. Ik trok de deur achter me dicht.

Je zou een tamme raaf moeten hebben die op je schouder zat en op gezette tijden 'Nevermore' kraste. Maar ook dat zal een hoop tijd en geld kosten. Waar haal je een raaf vandaan bijvoorbeeld; hoe krijg je hem zo intelligent dat hij weet wanneer hij 'Nevermore' moet krassen, en vooral: hoe breng je hem bij op wat voor momenten hij geacht wordt z'n bek te houden.

Naast koffiekamers van Muiderpoortstations zijn uit grijs beton gegoten perrons ook heel geschikt voor het oproepen van melancholische gevoelens. Je hoeft daarvoor niet eens naar het eind van het perron te lopen om daar uitgebreid te gaan staren naar het punt waar de sporen samenkomen, je kan gewoon onder de overkapping blijven staan.

Bepaalde mensen die ik ken zullen nu wel weer verzuchten: 'Daar heb je hem weer met z'n melancholie', en inderdaad, daar heb je mij weer met m'n melancholie. Het is nou eenmaal niet iederéén gegeven om in een levensbevestigende roes van vreugde door het leven te marcheren.

En wat is dat eigenlijk, melancholie. Als het al iets is, is het een grote kartonnen doos (onder een lekkende gietijzeren spoorbrug die op de nominatie staat gesloopt te worden? Desnoods) waar je een nacht in kan gaan zitten huilen, maar als je hem bij zonsopgang op wil pakken om in godsnaam maar weer ergens

anders heen te slenteren voordat de stadsreiniging met haar hogedrukspuiten langskomt, scheurt het karton en blijft de natte, zoutuitgeslagen bodem onder de brug achter. En je hebt alleen je eigen doos maar om rond te slepen.

Ik liep langs de ramen van de koffiekamer en zette mijn bagage op een bankje onder een reclamebord met TREIN GEMIST? VLOEK NIET!

Ik wist niet met wie ik meer medelijden moest hebben, met de Bond Tegen Het Vloeken die maar stations bleef volhangen met deze boodschap, of met de mensen die eronder steevast Godverdomme! schreven. Verder zou de Bond Tegen Het Vloeken ook weleens voor een wat meer positieve benadering mogen kiezen. Het was onderhand toch wel tijd voor TREIN GEHAALD? PRIJS DE HEER! EN TREIN OP TIJD? HALLELUJAH!

Naast de anti-vloekbond hing de MilieuMuurKrant met goed nieuws en handige tips. Ik zou graag op de planeet wonen waar ik vol vertrouwen al dat goede nieuws zou geloven, en zonder te aarzelen al die milieuvriendelijke producten aan zou schaffen. Een ruimtereis was niet eens nodig; een kleine hersenoperatie zou al genoeg zijn. Deden ze nog maar aan lobotomie. Ik zou graag zo dom zijn dat ik alles geloofde wat ik las of hoorde; daar zou het leven een stuk rustiger van worden. Dan zou je gewoon voor de tv kunnen zitten zonder je ook maar aan iets te ergeren. Ja, zou je roepen, er loert inderdaad onzichtbaar vuil onder de rand van mijn toilet, en ja, ik ga dit bier drinken, want dan kom ik al die aardige mensen tegen die staan te popelen om mij in hun vriendenkring op te nemen en die 's morgens nooit met hun hoofd in een afwasteiltje wakker worden. En als een Bekende Nederlander je vertelde dat een beter milieu bij jezelf begon dan zou je met je vuist in je hand slaan en roepen: ja, dat is waar, ze hebben helemaal gelijk, wat goed dat die Bekende Nederlanders hun positie gebruiken om dat onder onze aandacht te brengen.

Ik ging naast mijn tas op het bankje zitten. Verder zat er niemand. Iedereen stond op zijn eigen tegel, om het maar eens pathetisch uit te drukken. Daar heb je hem weer, deze keer met zijn pathetiek. Inderdaad en heeft u daar last van? En wat is dat dan nog, pathetiek. Je kartonnen doos van binnen en buiten met plastic bekleden, denk ik.

Ik pakte mijn shag en begon een sigaret te draaien. Het was jammer dat de saaiheid van dit station als je de koffiekamer eenmaal uit was absoluut niet rustgevend werkte. Als al die mensen die hier op hun eigen tegel op de trein stonden te wachten de boodschap dat een beter milieu bij henzelf begon inderdaad begrepen zouden hebben dan sprongen ze straks massaal voor de trein. Maar dat soort adviezen las je niet op de MilieuMuur-Krant.

Terwijl ik mijn sigaret oprookte keek ik naar het spoor. Er zou een troepentrein langs moeten komen, waarvan de wagons met strijdlustige kreten waren beschilderd door de uit de raampjes hangende zwaaiende en zingende rekruten. 's Nachts zou dan van de andere kant een met rode kruizen beschilderde trein langssluipen waaruit zo nu en dan dof gekreun en scherp gegil zou klinken. Misschien was het wel dezelfde trein, maar je kon de kreten op de zijkanten in het donker moeilijk lezen en er hing ook niemand meer uit de raampjes.

Het troepentransport zal tegenwoordig ook wel over de weg gaan, bedacht ik. Ik gooide mijn sigaret weg en keek om me heen. Er is geen trein of er staan wel mensen op te wachten.

Zo nu en dan wisselde iemand van tegel, alsof ze deel uitmaakten van een groot levend schaakspel met onduidelijke spelregels. Ik herhaalde het even bij mezelf, want dit was eindelijk weer eens een spontane definitie die het hele leven omvatte. En de grote metafysische vraag was natuurlijk weer of iedereen zo maar wat deed of dat er ergens een Onzichtbare Speler was die de spelregels kende. Ik keek achterom naar het reclamebord. Ik

werd nog steeds geacht niet te vloeken. Je moest er geen ‘godverdomme’ onder zetten, je moest er een in welgekozen woorden opgesteld remiseaanbod onder schrijven, en dan rustig naar huis lopen, in bed gaan liggen en de dekens over je heen trekken.

Even vroeg ik me af of dat zonder remise ook niet de beste oplossing zou zijn. Maar ik bevond me op een station, ik wachtte op een trein.

Ik had papier en pen bij me, en ik zou natuurlijk verder kunnen gaan werken aan het gedicht waar ik mee bezig was, maar daar kwam ik al een hele tijd niet meer uit. Het moest een lang gedicht worden, zover was ik in ieder geval wel, en het ging voornamelijk over pijn; alles wat zeer deed zou de revue passeren, van de eenvoudige zeurende hoofdpijn die als een balk achter je ogen ligt tot en met het gevoel van de zoele zomeravondwind die langs een lichaam schuurt waarvan de huid aan het loslaten is. Het zou vooral gaan over pijn die niet meer te herstellen is en het zou ongenadig afrekenen met iedereen die zei dat het wel meeviel, en dat je er niet te veel bij stil moest staan omdat het dan alleen maar erger werd. Uiteindelijk moest het een keerdicht worden met als telkens terugkerende slotregel: Geef ons godverdomme dan de hele apotheek.

Want daar ging het natuurlijk om. Zolang ze de balk achter je ogen niet operatief kunnen verwijderen, zolang je huid niet vanzelf weer aangroeit en zolang het niet ophoudt met waaien zit er niets anders op dan de hele boel te verdoven.

En ophouden met waaien doet het nooit, iemand trekt z'n bek open en daar komt weer een stoot lucht. Jij staat langzaam je huid te verliezen en ondertussen zijn ze vlak bij je in de buurt aan het jongleren met niet goed dichtgedraaide zoutvaatjes. Dan moet je niet met ze gaan praten, dan moet je ervoor zorgen dat je niets meer voelt. Daarom sta je de apotheker in z'n gezicht te schreeuwen dat je godverdomme niet voor janlul al die tijd ziekenfondspremie hebt betaald, dat ie nou als de sodemieter

eens een keer wat laatjes open moet trekken. Kijk dan naar buiten man, moet je ze eens geduldig op ons zien staan wachten. Glimlachend staan ze klaar om hun cursusjes pijnbestrijding op ons uit te proberen. Hebben we al niet genoeg van ze geslikt? Geef ons godverdomme dan de hele apotheek.

En dat dan in coupletten van ongeveer gelijke lengte.

Ik was er nog niet uit of het moest rijmen. Als ik daaraan begon liep ik weer de kans dat het rijm het hele gedicht over zou gaan nemen, dan kwam ik weer uit bij strofes als: we hebben nog tien dozen, maar daarmee doen wij slechts een week/ geef ons godverdomme dan de hele apotheek. Dat zat wel weer erg dicht tegen sinterklaasrijm aan, en daar hield ik me al een tijd niet meer mee bezig.

Voordat u het van iemand anders hoort zal ik het u zelf maar vertellen: ik heb jarenlang sinterklaasgedichten gemaakt. Een kennis van mij had ouders die ook toen alle kinderen al lang en breed het huis uit waren bleven stáán op een door het hele gezin gevierde pakjesavond, compleet met gedichten. Omdat ik die jongen ooit eens vlak voor de laatste ronde het verschijnsel rijk rijm had uitgelegd met behulp van de strofe: Nu ik alles van Heine ken/ lust ik wel weer een Heineken, vond hij mij de aangewezen persoon om zijn gedichten te maken, en jarenlang heb ik in ruil voor een fles drank de laatste week van november zitten rijmen, op het laatst voor de halve familie, en voor steeds meer flessen drank, die ik me van tevoren uit liet betalen, want de rijmwoorden schieten je met jenever toch makkelijker te binnen dan met melk. Er kwam een einde aan toen ik de ook altijd uitgenodigde oma een gedicht voor liet lezen dat begon met: Op zijn opgevoerde brommer/ reed de Sint naar Bos en Lommer/ met in zijn anus een komkommer. De volgende ochtend kreeg ik een telefoontje met de mededeling dat dit toch niet zo goed gevallen was en dat ze het voortaan weer zelf zouden gaan doen.

Terwijl het allemaal niet eens totaal uit de lucht gegrepen was. Oma kwam nou eenmaal uit Bos en Lommer, en ze zou een slacouvert krijgen, dus had ik maar een Sint verzonnen die zich in allerijl naar Bos en Lommer spoedde terwijl de stukken groente en fruit uit al zijn lichaamsopeningen staken. En Zwarte Piet er al even volgestopt op de scooter achteraan. Wie horen wij daar toch zo wanhopig toeteren/ het is Zwarte Piet die aan komt scooteren. Dat is allemaal natuurlijk alleen maar leuk als je al een halve fles bisschopswijn achter de kiezen hebt, maar dat geldt toch al voor het hele feest, waarvoor ik zelf overigens nooit uitgenodigd werd.

Wel weet ik nu dat ik aan die hele, elk jaar weer terugkomende rijmelarij nooit had moeten beginnen, want sindsdien is het een stuk moeilijker geworden om nog iets serieus & oprechts te maken. Ik moet me altijd eerst weer wild hakkend een weg banen door opdringerige flauwiteiten en telkens weer de kop opstekende voor de hand liggende rijmwoorden. De sinterklaasrijmen blijven me te binnen schieten, wat voor tijd van het jaar het ook is. En dan een schrijnend gedicht willen maken over pijn.

Omdat het ook vandaag dus met mijn eigen poëzie wel weer niets zou worden probeerde ik tot de trein zou komen de tijd te doden met het inwendig opzeggen van Bericht Aan De Reizigers van Jan van Nijlen. Dat ging tenslotte over treinreizen, en het was bovendien een van de weinige gedichten die ik nog steeds uit mijn hoofd kende. Ik heb ooit eens 's morgens een spijkerjasje weg moeten gooien omdat ik ontdekte dat ik er de vorige, alcoholgestookte nacht met een dikke viltstift de strofe 'Laat handelsreizigers over de filmcensuur/ hun woordje zeggen: God glimlacht en kiest zijn uur' op had geschreven, en ik me in de nuchtere ochtend niet in staat achtte om met deze boodschap op mijn rug door de stad te gaan lopen, al was het alleen maar omdat ik voorzag dat ik ongetwijfeld passanten tegen zou komen

die zich niet konden bedwingen en het hardop voor zouden gaan lezen.

Wel bleef het een mooie strofe, terwijl de rest van het gedicht nu ik erbij stilstond toch vrij naïef bleek te zijn. En het klopt ook niet helemaal. Kijk het maar na, het staat in elke bloemlezing. Eerst hoef je in de trein alleen maar een valies met dromen mee te nemen om in elke stad een behoorlijk onderkomen te vinden, een paar regels verder blijkt je het valies plotseling nodig te hebben voor als de trein eens onverhoopt stil blijft staan tussen twee stations; dan moet je je valiesje opentrekken en uit zijn voorraad putten, zodat nooit een uur teloor zal gaan. Nooit een uur teloor! Behalve naïef ook nog calvinistisch dus, al krijg je dan eerder weer het advies om maar gewoon dromerig uit het raam te gaan staren.

Met andere woorden, hoedt u voor gedichten in de gebiedende wijs. Zo heeft bijvoorbeeld ook het bekende oudtestamentische gedicht De Tien Geboden al veel ellende veroorzaakt. Breek mij de bek niet open. ('Breek mij de bek niet open': elke dag schiet mij wel weer een nieuwe tekst voor mijn grafsteen te binnen.) Exit Jan van Nijlen dus, met z'n gevulde uren. Laat alle uren maar rustig verloren gaan.

Alle uren teloor! Dat zou een mooie kreet zijn om de verkiezingen mee in te gaan. Om ze vervolgens hopeloos te verliezen natuurlijk, zodat het belangrijkste, zo niet enige programmapunt helaas nooit uitgevoerd zou worden: het in neonletters aanbrenge van de verkiezingsslogan boven op alle Sociale Diensten en Arbeidsbureaus, en als het kon ook op de kantoortorens waarin keuringsartsen werken.

En valies met dromen of niet, Jan van Nijlen zal ook gewoon eerst een kaartje hebben gekocht alvorens hij zijn koffer met schone kleren, reisgidsen en stadsplattegronden voorzichtig in het bagagenet plaatste, en iedereen die ouder is dan zeventien zal toe moeten geven dat hij daar groot gelijk in had.

De trein was een paar minuten te laat (TREIN OP TIJD? SIEG HEIL!) en bijna leeg, dus vond ik zonder problemen een plaats bij het raam, roken, in de rijrichting. Tel uw zegeningen, tel ze één voor één, zoals het oude gezang gaat. Met 'tel uw zegeningen, tel ze in groepjes van tien' zou de gezangdichter zich ook wel erg ver van de werkelijkheid verwijderd hebben.

Om elk risico uit te sluiten zette ik mijn tas op de stoel aan het gangpad. Wat u ondertussen ook allemaal over mij gedacht heeft, dit zijn toch rationele handelingen, dat zult u moeten toegeven. Bovendien wil ik u erop wijzen dat ik zojuist toch minstens tien minuten op een perron heb doorgebracht zonder ook maar één keer mijn polsslag te meten aan de stationsklok.

Tegen wie heb ik het eigenlijk? Ik lijk wel gek. Waarna de trein zich in beweging zette.